

Proiect: Japonia

Japonezii au fost cel mai diferit adversar împotriva căruia Statele Unite au trebuit să lupte vreodată cu toate forțele. Pentru niciun alt inamic major nu mai fusese nevoie să fie luate în considerare moduri de comportament și de gândire atât de diferite. La fel ca Rusia țaristă în 1905, luptam împotriva unei națiuni pe deplin înarmate și instruite, care nu aparținea tradiției culturale occidentale. Convențiile de război pe care națiunile vestice le acceptaseră ca realități ale naturii umane nu existau, firește, pentru japonezi. Acest lucru a făcut ca războiul din Pacific să fie mai mult decât o serie de debarcări pe plajele unor insule sau de obstacole logistice extraordinare. Natura inamicului era problema majoră. Trebuia să-i înțelegem comportamentul pentru a-i putea face față.

Dificultățile au fost mari. În cei șaptezeci și cinci de ani de când porțile Japoniei s-au deschis, japonezii au fost descriși prin cea mai incredibilă serie de „dar și”-uri folosită vreodată pentru o națiune a lumii. Dacă un observator serios afirmă în scrierile sale despre alte popoare că sunt nemaîntâlnit de politicoase, este puțin probabil să adauge „dar și obraznice și arogante”. Dacă afirmă că membrii unei națiuni sunt incomparabil de rigizi în comportament, nu adaugă „dar sunt și gata să se adapteze la inovațiile extreme”. Dacă afirmă că un popor este docil, nu spune și că nu se supune cu ușurință controlului superiorilor de orice fel. Dacă afirmă despre oameni că sunt

loiali și generoși, nu declară „dar și trădători și răzbunători“. Dacă spune că oamenii sunt cu adevărat curajoși, nu vorbește pe larg și despre timiditatea lor. Dacă afirmă că acționează mereu ținând cont de părerea celorlalți, nu continuă apoi prin a spune că au și o conștiință de-a dreptul înspăimântătoare. Dacă descrie disciplina aproape robotică din armata lor, nu vorbește mai departe despre faptul că sunt ușor de scăpat din mână, ajungându-se chiar la insubordonare. Dacă descrie un popor ca fiind devotat studiului Occidentului, nu dezvoltă apoi subiectul conservatorismului său fervent. Dacă scrie o carte despre o națiune cu un răspândit cult al esteticului, care pune foarte mare preț pe actori și artiști și face din cultivarea crizantemelor o adevărată artă, cărții aceleia nu trebuie, în mod normal, să i se adauge alta, dedicată cultului sabiei și prestigiului de nedepășit al războinicului.

Toate aceste contradicții sunt însă sarea și piperul cărților despre Japonia. Și sunt adevărate. Atât sabia, cât și crizantema sunt părți componente ale tabloului. Japonezii sunt, în cel mai înalt grad, atât agresivi, cât și pașnici, atât militariști, cât și iubitori de frumos, atât insolenți, cât și politicoși, rigizi și adaptabili, supuși și indignați atunci când li se spune ce să facă, loiali și trădători, curajoși și timizi, conservatori și deschiși către nou. Sunt extrem de preocupați de ceea ce vor crede alții despre comportamentul lor și, de asemenea, sunt copleșiți de vinovăție atunci când greșelile lor trec neobservate. Soldații lor sunt disciplinați până în măduva oaselor, dar și rebeli, totodată.

Atunci când a devenit important ca America să înțeleagă Japonia, aceste contradicții și multe altele, la fel de evidente, nu au mai putut fi trecute cu vederea. Ne confruntam cu o serie de crize care se succedau rapid. Ce vor face japonezii? Era posibilă capitularea fără invazie? Ar trebui să bombardăm palatul imperial? La ce ne putem aștepta din partea prizonierilor de război japonezi? Ce trebuia să includem în propaganda adresată trupelor japoneze și Japoniei ca țară, astfel

încât să putem salva viețile americanilor și să slăbim voința japonezilor de a lupta până la ultimul om? Erau dezacorduri vehemente între cei care îi cunoșteau cel mai bine pe japonezi. După instaurarea păcii, va fi nevoie de o lege marțială perpetuă care să-i țină în frâu? Armata noastră trebuia să fie pregătită să înfrunte soldați disperați, dispuși să lupte până la ultima suflare în fiecare fortăreață montană din Japonia? Ar fi trebuit să aibă loc o revoluție în Japonia, după modelul Revoluției Franceze sau al Revoluției din Rusia, înainte ca pacea internațională să fie posibilă? Cine avea să fie în fruntea ei? Alternativa era eradicarea japonezilor? Felul în care am ales să ne raportăm la aceste lucruri a fost de o importanță majoră.

În iunie 1944, am primit sarcina de a studia Japonia. Mi s-a cerut să folosesc toate metodele pe care le aveam la dispoziție ca antropolog cultural pentru a explica felul de a fi al japonezilor. La începutul acelei veri, marea noastră ofensivă împotriva Japoniei tocmai începuse să-și dezvăluie adevărata anvergură. În Statele Unite, încă se spunea că războiul cu Japonia avea să dureze trei ani, zece ani, poate și mai mult. În Japonia, se vorbea despre o sută de ani. Americanii, spuneau ei, obținuseră victorii locale, dar Noua Guinee și Insulele Solomon erau la mii de kilometri de insulele lor. Comunicatele oficiale acceptaseră cu greu înfrângerile maritime, iar poporul japonez încă se considera învingător.

În iunie însă situația începuse să se schimbe. În Europa se deschisese al doilea front, iar faptul că Înalțul Comandament considerase, timp de doi ani și jumătate, că teatrul de operații european este o prioritate militară începuse să dea roade. Începea să se întrevadă sfârșitul războiului cu Germania. Iar în Pacific, forțele noastre ajunseseră în Saipan, o operațiune de mare amploare care prevestea înfrângerea finală a Japoniei. Din acel moment, soldații noștri aveau să se confrunte cu armata japoneză de la o distanță din ce în ce mai mică. Știam deja, din luptele din Noua Guinee, de la Guadalcanal,

din Birmania, din Attu, Tarawa și Biak, că urma să dăm piept cu un dușman cumplit.

În iunie 1944, era, așadar, important să răspundem la o mulțime de întrebări despre dușmanul nostru, Japonia. Indiferent că era vorba despre o problemă militară sau diplomatică, dacă aceasta era cauzată de chestiuni ce țineau de politica la nivel înalt sau de fluturașii ce aveau să fie aruncați din avion dincolo de linia frontului, orice observație era importantă. În războiul total dus cu Japonia, trebuia să știm nu doar scopurile și motivele celor aflați la putere la Tōkyō, nu doar lunga istorie a Japoniei, nu doar statisticile economice și militare, ci și așteptările pe care le putea avea guvernul de la populație. Trebuia să încercăm să înțelegem cum gândeau și simțeau japonezii, dar și tiparele în care se încadrau aceste comportamente. Trebuia să știm rațiunile din spatele acestor acțiuni și opinii. Trebuia să facem abstracție pe moment de premisele pe baza cărora acționam ca americani și să ne abținem pe cât posibil de la a trage concluzia pripită că într-o anumită situație ar fi procedat la fel ca noi.

Sarcina mea a fost dificilă. America și Japonia erau în război, iar în astfel de vremuri e ușor să condamni în masă, dar mult mai greu este să încerci să vezi viața prin ochii dușmanului tău. Totuși, trebuia s-o facem. Întrebarea era cum se vor comporta japonezii, nu cum ne-am comporta noi dacă am fi în locul lor. A fost nevoie să folosesc comportamentul japonez din război ca pe un atu în înțelegerea lor, nu ca pe o vulnerabilitate. A trebuit să mă uit la modul în care purtau războiul și, pe moment, să mă raportez la el ca la o problemă nu militară, ci culturală. Atât în război, cât și pe timp de pace, japonezii acționau în concordanță cu felul lor de a fi. Ce indicii deosebite despre modul lor de viață și de gândire ne-au oferit prin felul în care au abordat chestiunile de război? Modul în care conducătorii le stimulau spiritul de luptă, felul în care îi linișteau pe cei confuzi sau în care își foloseau soldații pe câmpul de bătălie, toate aceste lucruri arătau ceea ce ei

înșiși considerau a fi punctele forte pe care se puteau baza. A trebuit să mă las condusă de amănuntele războiului pentru a vedea cum se dezvăluie japonezii prin el, puțin câte puțin.

Faptul că națiunile noastre se aflau în război a fost însă, inevitabil, un dezavantaj major. A însemnat că a fost nevoie să mă descurc fără cea mai importantă metodă de cercetare a antropologului cultural: cercetarea de teren. Nu puteam să merg în Japonia, să trăiesc în casele lor și să le observ apăsările și problemele din viața de zi cu zi, să văd cu ochii mei ce era important și ce nu. Nu-i puteam urmări în procesul complicat al luării deciziilor. Nu puteam vedea cum își educă ei copiii. Singurul studiu de teren al unui antropolog despre un sat japonez, *Suye Mura*, al lui John Embree, a fost de neprețuit, dar multe întrebări cu care ne confruntam în legătură cu Japonia în 1944 nu fuseseră încă formulate în momentul când acesta a fost scris.

Ca antropolog cultural, în ciuda acestor dificultăți majore, aveam încredere în anumite metode și axiome care puteau fi folosite. Cel puțin nu trebuia să mă descurc fără instrumentul de bază al antropologului: contactul față în față cu oamenii pe care-i studiază. În țara noastră erau o mulțime de japonezi care fuseseră crescuți în Japonia și pe care îi puteam întreba lucruri concrete legate de experiențele lor, pentru a afla cum le judecau ei, pentru a umple, din descrierile lor, multiplele goluri din cunoștințele noastre, pe care, ca antropolog, le consideram esențiale pentru a înțelege orice cultură. Alți cercetători din domeniul științelor sociale care studiau Japonia foloseau bibliotecile, analizând evenimente trecute sau statistici, urmărind schimbările din textele scrise sau orale ale propagandei japoneze. Credeam cu tărie că multe dintre răspunsurile pe care le căutau erau înscrise în regulile și valorile culturii japoneze și că puteau fi găsite, mult mai ușor, prin explorarea culturii respective și a oamenilor care o trăiseră cu adevărat.

Acest lucru nu a însemnat că nu le-am citit scrierile sau că nu le-am fost recunoscătoare occidentalilor care trăiseră în Japonia. Vasta literatură despre japonezi și numărul însemnat al observatorilor occidentali pricepuți care locuiseră în Japonia îmi ofereau un avantaj pe care niciun antropolog nu-l are atunci când merge la izvoarele Amazonului sau în ținuturile muntoase din Noua Guinee pentru a studia un trib care nu folosește o limbă scrisă. Astfel de triburi n-au dezvăluit nimic despre ele însele prin izvoare scrise, iar comentariile occidentalilor sunt puține și superficiale. Nimeni nu le cunoaște istoria. Cercetătorul de teren trebuie să descopere, fără niciun ajutor de la cercetătorii anteriori, felul în care funcționează viața lor economică, gradul de stratificare a societății, ce anume se află în vârful ierarhiei în viața lor religioasă. Studiind Japonia, am beneficiat de moștenirea multor cercetători. Micile detalii ale vieții erau ascunse în scrieri vechi. Europeni și americani își așternuseră pe hârtie experiențele trăite acolo, iar japonezii făcuseră dezvăluiri extraordinare despre ei înșiși prin scris. Spre deosebire de alte popoare orientale, japonezii sunt mănați de un impuls puternic de a scrie despre ei înșiși. Au scris atât despre lucrurile mărunte din viața lor de zi cu zi, cât și despre planurile lor de expansiune globală, cu o franchețe incredibilă. Firește că nu au prezentat întregul tablou. Nicio națiune n-o face. Un japonez care scrie despre Japonia trece peste lucruri cu adevărat vitale, care însă pentru el sunt la fel de familiare și de invizibile ca aerul pe care-l respiră. La fel fac și americanii atunci când scriu despre America. Dar japonezilor le place la fel de mult să se dezvăluie.

Am citit aceste scrieri așa cum spunea Darwin că făcuse el însuși atunci când lucra la teoriile despre originea speciilor, notând lucrurile pe care nu le înțelegeam pentru că nu aveam mijloacele necesare. Ce ar fi trebuit să știu ca să înțeleg

juxtapunerea ideilor într-un discurs din Dietă^{*}? Ce ar fi putut sta în spatele condamnării violente a unor fapte ce păreau absolut scuzabile, dar a acceptării, în același timp, a unora ce păreau cumplite? Am citit având mereu în minte întrebarea „Ce nu e în regulă în povestea asta?”. Ce-ar trebui să știu ca s-o pot înțelege?

Am mers, de asemenea, să văd filme scrise și produse în Japonia – filme de propagandă, filme istorice, filme despre viața contemporană din Tōkyō și din satele de agricultori. Am revenit asupra lor, apoi, împreună cu japonezi care vizionaseră o parte dintre aceste producții în Japonia și care, în orice caz, îi vedeau pe eroii sau pe răufăcătorii din ele așa cum îi vedeau japonezii, nu cum îi vedeam eu. Când eu eram complet confuză, era evident că ei nu sunt. Subiectele, motivele nu erau așa cum le vedeam eu, ci căpătau un sens prin structura narativă a filmului. La fel ca în cazul romanelor, între semnificația poveștii pentru mine și semnificația poveștii pentru cei crescuți în Japonia erau mult mai multe diferențe decât părea la prima vedere. Unii dintre ei săreau repede în apărarea convențiilor japoneze, în vreme ce alții detestau tot ceea ce era japonez. E greu de spus de la care dintre cele două grupuri am avut mai multe de învățat. Însă imaginea intimă pe care o construiau despre felul în care era reglementată viața în Japonia era aceeași, indiferent dacă acceptau aceste lucruri cu bucurie sau le respingeau cu amărăciune.

În măsura în care se îndreaptă în mod direct către materialul și gândurile oamenilor din cultura pe care o studiază, antropologul face ceea ce au făcut și cei mai competenți observatori occidentali care au trăit în Japonia. Însă, dacă aportul unui antropolog ar consta doar în asta, atunci n-ar avea nicio contribuție însemnată la studiile valoroase pe care rezidenții străini le-au făcut despre japonezi. Antropologul cultural dobândește însă anumite calificări, în urma instruirii

^{*} Instituția legislativă a Japoniei. (n.tr.)

sale, care fac ca munca lui în acest domeniu ce reunește mulți cercetători și observatori să merite.

Antropologul are cunoștințe despre multe culturi din Asia și Pacific. Există multe rânduieli sociale și obiceiuri ale vieții de zi cu zi în Japonia care se apropie foarte mult chiar și de cele ale triburilor primitive din insulele Pacificului. Unele dintre aceste asemănări pot fi observate în Malaysia, altele în Noua Guinee sau în Polinezia. Este interesant, desigur, să teoretizezi asupra posibilelor legături între acestea și anumite migrații sau contacte din trecutul îndepărtat, dar nu problema posibilelor relații istorice a fost motivul pentru care cunoașterea similitudinilor culturale mi-a fost de folos. A contat mai degrabă faptul că știam deja din aceste culturi mai simple cum funcționează acele forme de organizare socială și astfel am putut obține niște indicii referitoare la viața japonezilor, în funcție de asemănările sau deosebirile pe care le-am descoperit. De pe continentul asiatic, știam câte ceva despre Siam*, Birmania sau China și am putut astfel să compar Japonia cu alte națiuni care fac parte din marea moștenire culturală a Asiei. Antropologii au demonstrat în nenumărate rânduri, în studiile lor despre popoarele primitive, cât de importante pot fi astfel de comparații culturale. Se poate ca un trib să aibă în comun cu vecinii săi 90% din obiceiurile sale formale și totuși să le fi adaptat la un anumit stil de viață și un anumit set de valori pe care nu le împărtășește cu niciuna din populațiile din jurul său. Acest proces s-ar putea să fi impus respingerea anumitor rânduieli fundamentale care, oricât de neînsemnate ar fi în economia întregului, îi dirijează cursul dezvoltării într-o direcție unică. Nu e nimic mai de ajutor pentru un antropolog decât să studieze contrastele pe care le descoperă între popoare care au în comun numeroase caracteristici.

* Vechea denumire a Thailandei de astăzi. (n.red.)

În plus, antropologii au fost dintotdeauna nevoiți să se adapteze la diferențele majore dintre culturile proprii și alte culturi, cizelându-și metodele anume pentru a rezolva această problemă. Ei știu din experiență că există mari diferențe între situațiile cărora oamenii din diverse culturi trebuie să le facă față și între sensurile pe care diferitele triburi și națiuni le atribuie acestor situații. S-a întâmplat ca, prin vreun sat polar sau deșert tropical, să fie puși în fața unor forme tribale de organizare a responsabilității familiale sau schimburilor financiare la care nu s-ar fi gândit nici în cele mai îndrăznețe descătușări ale imaginației lor. A fost necesar să investigheze nu doar detaliile legate de înrudirile sau de schimburile comerciale respective, ci și consecințele pe care aceste rânduieli le-au avut asupra comportamentului în cadrul tribului, precum și modul în care fiecare generație a fost condiționată, încă din copilărie, să ducă mai departe obiceiurile strămoșilor.

Această preocupare profesională pentru diferențe, condiționări și consecințe putea fi la fel de bine folosită și în studiul Japoniei. Diferențele culturale adânc înrădăcinate dintre Statele Unite și Japonia nu surprind pe nimeni. Avem chiar și o zicală despre japonezi care spune că, orice am face noi, ei vor face pe dos. O astfel de convingere privind deosebiriile este periculoasă doar dacă cercetătorul se mulțumește să afirme pur și simplu că diferențele sunt atât de mari, încât este imposibil să-i înțelegi pe acești oameni. În experiența sa, antropologul găsește dovezi solide că nici cel mai bizar comportament nu este o piedică în calea înțelegerii sale. Mai mult decât orice alt cercetător din domeniul științelor sociale, acesta folosește diferențele mai degrabă ca pe un atu decât ca pe o vulnerabilitate. Nimic nu-l face să acorde o mai mare atenție formelor de organizare socială a popoarelor decât faptul că sunt extraordinar de ciudate. Neputând lua de bun nimic din felul de a trăi al tribului său, se apleacă nu doar asupra unor fapte atent selecționate, ci asupra imaginii de ansamblu. În studierea popoarelor occidentale, cineva care nu este instruit în studiul

comparativ al culturilor va trece cu vederea unele laturi ale comportamentului. Acesta va lua atât de multe lucruri ca fiind de la sine înțelese, încât nu va mai explora gama de obiceiuri cotidiene mărunte și toate acele verdicte unanim acceptate asupra chestiunilor domestice care, la nivel național, au mult mai multă însemnătate pentru viitorul acelui popor decât tratatele semnate de diplomați.

Antropologul a trebuit să dezvolte metode pentru studierea obișnuitului, pentru că obișnuitul din tribul pe care îl studia era atât de diferit de corespondentul lui din propria țară. În încercarea de a înțelege răutatea extremă a unui trib sau timiditatea extremă a altuia ori de a-și imagina cum s-ar comporta sau s-ar simți oamenii aceștia într-o anumită situație, a descoperit că trebuie să se bazeze într-o mare măsură pe observații și detalii care adesea nu erau remarcate când venea vorba de națiunile civilizate. Avea motive întemeiate să creadă că acestea erau vitale și cunoștea tipul de cercetare care le-ar fi dezvăluit.

În cazul Japoniei, a meritat să încerc. Pentru că doar cineva care observă obișnuitul atât de propriu existenței umane poate să aprecieze la adevărata ei valoare ipoteza antropologului conform căreia comportamentul uman din orice trib primitiv sau din orice națiune aflată în prima linie a civilizației este învățat în viața de zi cu zi. Indiferent cât de străni ar fi acțiunile sau opiniile cuiva, felul în care simte și gândește are cumva legătură cu experiența sa. Cu cât eram mai nedumerită de unele aspecte ale comportamentului japonezilor, cu atât mai mult consideram că straniețatea acestora se datorează condiționărilor din viața lor obișnuită. Dacă cercetarea mă conducea către detalii neînsemnate ale interacțiunilor zilnice, cu atât mai bine. Acela era contextul în care oamenii învățau.

Ca antropolog cultural, am pornit de la ipoteza că până și între cele mai izolate aspecte comportamentale există o relație sistematică. Am luat foarte în serios modul în care sute de detalii se potriveau în tipare generale. O societate omenească

trebuie să-și construiască o oarecare schemă de viață. Acceptă anumite modalități de a face față situațiilor, de a le evalua. Oamenii din acele societăți consideră aceste soluții ca fiind pietrele de temelie ale universului. Le asimilează, indiferent de dificultăți. Oamenii care au acceptat un sistem de valori după care să-și ducă viața nu pot să păstreze multă vreme o parte izolată a vieții lor, unde gândesc și acționează după un set de valori contrare fără riscul de a produce ineficiență și haos. Vor tinde spre conformitate. Se vor înarma cu un raționament comun și cu niște motivații comune. Este necesară o doză de coerență, altfel întreaga schemă s-ar prăbuși.

Comportamentul economic, formele de organizare familială, ritualurile religioase și obiectivele politice devin, astfel, angrenate unele într-altele. Schimbările pot surveni mai rapid într-un anumit domeniu decât în altele, fapt ce va pune multă presiune pe acestea din urmă, dar presiunea însăși ia naștere din nevoia de coerență. În societățile prealfabetizate averse de putere asupra altora, voința de putere se manifestă la fel de intens în practicile religioase ca în schimburile economice sau în relațiile cu alte triburi. Spre deosebire de triburile care nu au o limbă scrisă, în cazul națiunilor civilizate, care posedă vechi scrieri religioase, Biserica este inevitabil păstrătoarea cuvintelor din veacurile trecute, dar aceasta își pierde autoritatea în acele domenii care ar putea să interfereze cu puterea economică și politică, acceptată tot mai mult în rândul publicului. Cuvintele rămân, dar înțelesul se schimbă. Dogmele religioase, practicile și politicile economice nu rămân captive în mici bazine bine delimitate, ci se revarsă peste aparentele lor granițe, iar apele lor se amestecă inextricabil. Întrucât acest lucru este întotdeauna adevărat, cu cât investigația unui cercetător pătrunde printre elemente de economie, sex, religie sau creșterea copilului, cu atât mai bine poate urmări ce se întâmplă în societatea pe care o studiază. Își poate schița ipotezele și obține datele din orice domeniu al vieții în mod eficient. Poate învăța să vadă pretențiile oricărei națiuni,

indiferent dacă sunt exprimate în termeni politici, economici sau morali, ca pe expresii ale obiceiurilor și modurilor de gândire învățate din experiența lor socială. Acest volum nu este, așadar, o carte axată în mod special pe religia, viața economică sau politică ori pe familia japoneză. El examinează premisele culturale japoneze referitoare la conduita de viață și descrie aceste premise așa cum se manifestă ele, indiferent de activitatea vizată. Altfel spus, cartea este despre ce anume face ca Japonia să fie o națiune de japonezi.

Unul dintre handicapurile secolului XX este că încă avem doar idei vagi și părtinitoare nu doar despre ce anume face din Japonia o națiune de japonezi, ci și despre ce anume face ca America să fie o națiune de americani, Franța, una de francezi și Rusia, o națiune de ruși. Neavând aceste cunoștințe, fiecare țară le înțelege greșit pe celelalte. Ne îngrijorează diferențele ireconciliabile, când, de fapt, e vorba despre aceeași Mărie cu altă pălărie, și vorbim despre scopuri comune, deși o națiune, prin întreaga ei experiență și prin întregul ei sistem de valori, își propune un plan de acțiune diferit de cel la care ne referim noi. Nu ne oferim șansa să aflăm care sunt obiceiurile și valorile lor. Dacă am face-o, s-ar putea să descoperim că un anumit mod de a acționa nu este neapărat incorect doar pentru că nu este cunoscut de noi.

Nu este posibil să te bazezi în totalitate pe ceea ce spune o națiune despre propriile obiceiuri de gândire și acțiune. Scriitori de pretutindeni au încercat să se descrie, dar nu este ușor. Lentilele prin care o anumită națiune privește viața sunt diferite de ale oricărei alte națiuni. E dificil să fii conștient de ochii cu care privești. Mecanismele de focalizare și de perspectivă care îi dau unui popor viziunea națională despre viață i se par acelui popor ordinea dată de Dumnezeu și nu sunt puse la îndoială. După cum, indiferent de ochelari, nu ne putem aștepta ca omul care îi poartă să știe și formula pentru lentile, nu le putem pretinde națiunilor să-și analizeze propria perspectivă asupra lumii. Când vrem să aflăm ceva despre

ochelari, pregătim un oculist și ne așteptăm ca el să fie capabil să scrie formula pentru orice lentilă îi aducem. Într-o zi vom recunoaște, cu siguranță, că este treaba cercetătorilor din științele sociale să îndeplinească acest rol pentru națiunile din lumea contemporană.

Pentru îndeplinirea acestei sarcini e nevoie atât de un anumit pragmatism, cât și de o anumită generozitate. E nevoie de un pragmatism care a fost uneori condamnat de oamenii de bună-credință. Protagonistii Lumii Unice și-au pus speranțele în a-i convinge pe oamenii din toate colțurile pământului că toate diferențele dintre Est și Vest, albi și negri, creștini și musulmani sunt superficiale și că omenirea este, de fapt, la fel. Viziunea aceasta este uneori numită „frăția omenirii”. Nu înțeleg de ce credința în frăția omenirii trebuie să excludă posibilitatea ca felul japonezilor de a-și trăi viața să difere de cel al americanilor. Uneori, se pare că nici măcar cei mai idealisti nu pot fundamenta o doctrină a bunăvoinței decât pe bazele unei lumi a popoarelor în care fiecare dintre ele este o copie după același negativ. Să impui însă o asemenea uniformitate drept condiție pentru a respecta o altă națiune este la fel de nebunesc ca a cere asta de la soția sau copiii tăi. Pragmaticii acceptă existența diferențelor și le respectă. Scopul lor este o lume în care acestea sunt protejate, unde Statele Unite pot fi americane până la capăt fără a amenința pacea lumii, iar Franța poate fi Franța și Japonia poate fi Japonia în aceleași condiții. Să interzici dezvoltarea oricărei concepții despre viață prin amestec extern i se va părea o nesăbuită oricărui cercetător care nu este el însuși convins că diferențele trebuie să fie o sabie a lui Damocles care atârna deasupra lumii. Și nici nu trebuie să se teamă că, adoptând această poziție, va pune umărul la încremenirea lumii într-un statu-quo. Încurajarea diferențelor culturale nu înseamnă o lume statică. Anglia nu și-a pierdut identitatea engleză pentru că epoca elisabetană a fost urmată de o epocă a reginei Ana și de una victoriană. Pur și simplu, englezii au fost ei înșiși într-o

măsură atât de mare, încât diferite standarde și stări naționale s-au putut manifesta în generații distincte.

După cum spuneam, studiul sistematic al diferențelor naționale necesită, alături de pragmatism, o anumită generozitate. Studiul comparat al religiilor a înflorit doar atunci când oamenii s-au simțit suficient de siguri în ceea ce privește credințele lor încât să fie neobișnuit de generoși. Puteau fi iezuiți sau savanți arabi ori atei, dar nu puteau fi fanatici. Nici studiul comparat al culturilor nu poate înflori dacă oamenii își apără cu atâta ardoare propriul mod de viață, de parcă acesta ar fi, prin definiție, singura soluție din lume. Astfel de oameni nu vor ști niciodată că a cunoaște alte moduri de viață te poate face să-ți iubești și mai mult propria cultură. Se privează singuri de o experiență plăcută, din care ar ieși îmbogățiți. Fiind atât de defensivi, nu au altă alternativă decât să le pretindă altor națiuni să adopte propriile lor soluții. Ca americani, le impunem concepțiile favorite tuturor națiunilor. Dar celelalte națiuni nu pot adopta la cerere modul nostru de viață, nu mai repede decât am putea învăța noi să facem calculele în baza 12 în loc de baza 10 sau să stăm într-un picior pentru a ne odihni, așa cum fac unii băștinași din estul Africii.

Această carte este, așadar, despre obiceiurile pe care oamenii din Japonia nu le pun la îndoială și pe care le consideră înțelese de la sine. Este despre acele situații în care orice japonez se poate baza pe curtoazie și despre acele situații în care nu poate face asta, despre situațiile în care se simte rușinat, stingherit și despre ce anume pretinde de la el însuși. Autoritatea cea mai competentă pentru orice afirmație din această carte ar fi proverbialul om luat de pe stradă. Oricine. Acest lucru nu înseamnă că acest oricine a fost pus, în persoană, în fiecare situație descrisă, dar înseamnă că și-ar putea da seama cum s-au desfășurat lucrurile în acele condiții. Scopul unui astfel de studiu este să descrie modurile de gândire și comportament adânc înrădăcinate. Chiar dacă nu este întotdeauna atins, acesta a fost idealul.

